

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
www.kandooch.com

عنوان تحقیق:

سیری در دین مبین اسلام

استاد مربوطه :

.....
www.kandooch.com

۱- لا الّا ا. . . ، محمد رسول ا. . .

۲- اعتقاد به قرآن، خطاب به رسول گرامی اسلام و معجزه ایشان و تمسک به آن شرط و ارستگی است.

۳- اعتقاد به فرشتگان:

فرشتگان برای بخشش افراد نزد خداوند وساطت می نمایند (سوره مؤمن آیات ۹-۷، سوره شوری آیه ۳)

هشت فرشته حاملان عرش الهی می باشند (سوره حاقه آیه ۱۷) نوزده فرشته نگهبان دوزخ هستند (سوره مدثر آیه ۳۰)

جبرئیل فرشته اعظم خداوند است. (سوره بقره آیه ۹۱، سوره نحل آیه ۱۰۴، سوره نجم آیات ۶-۵)

جبرئیل به نام روح القدس نیز خوانده می شود. (سوره بقره آیه ۸۱)

جن و جنیان نیز موجوداتی از جنس روح هستند که در حد فاصل انسان و فرشته قرار دارند آنها نیز خوب و بد دارند (سوره هود آیه ۱۲۰، سوره جن آیه ۱۱) سپس خدا

آسمانها را شکافت، و فرشتگان گوناگون، آنها را انباشت، آنها به خدا سجده می کنند، عبادت می کنند ذکر خدا می گویند و خسته نمی شوند. دسته ای از فرشتگان، امناء وحی و سخنگویان خدا، برای پیامبران هستند.

گروهی دیگر، نگهبانان بندگان خدا و دربانان بهشت هستند.

گروهی هم در روی زمین استوارند. در کنار پایه‌های عرض خدا در حالی، که سر به زیراند، و بالهای خویش را دور خود گرفته‌اند ایستاده‌اند. (زمانی، مصطفی ۱۳۷۵ ص

(۱۸

۴- اعتقاد به انبیاء الهی:

اولین پیامبر الهی آدم است. پس از اینکه خداوند جان آدم را گرفت زمین را خالی از پیامبر نگذاشت تا مردم را براه خدا با کوشش فراوان رهبری کنند، و میان معرفت خدا و ملت ارتباط برقرار سازند. خدا بوسیله پیامبران خود که بهترین سخنگویان و حافظان امامت‌های رسالت بودند، در هر قرنی با ملت خود عهد و پیمان را ادامه داده، تا رسالت به پیامبر ما محمد صلی علیه و اله ختم گردید، و رسالت اعلام خطر و اتمام حجت به پایان رسید.

خدا در هیچ عصری مردم را بدون پیامبر، کتاب آسمانی و رهبر مورد نیاز، نگذاشته است. پیامبرانی را فرستاد که محدود بودن تعداد خود و پیروانشان، از افزون بودن مخالفین آنان، مانعی از انجام رسالت نبود. هر پیامبری چه پیامبرانی که در اوائل تاریخ مبعوث شده‌اند، یا پیامبرانی که اواخر آمده‌اند. همه مشخصات پیغمبر بعد از خود را بیان می‌کرده‌اند.

۵- اعتقاد به معاد، روز جزا، بهشت و دوزخ:

در پایان جهان، روز بعثت اخروی تمام مردگان مبعوث خواهند شد (سوره ق- آیه ۴۱)

[در صور دمیده خواهد شد که ناگاه ایشان از گورها به سوی پروردگار خویش شتابان حرکت می کنند.] (سوره یس آیه ۵۱)

[آنگاه که برنامه تنظیم شده جهان به پایان رسید، و مقدرات موجودات انجام یافت و باقیمانده مردم هم جان دادند، و دستور خدا درباره قیامت صادر گردید. آسمان را حرکت می دهد و می شکافد، زمین را منقلب و متزلزل می گرداند، کوهها را از ریشه درمی آورد. . خدا مردگان را که در زمین بوده اند و پوسیده اند از زمین بیرون می ریزد، سپس آنان را برای بازجوئی از کارهای پنهانی و نهانی دنیا بسته بندی می کند. دسته ای را در آسایش و نعمت قرار می دهد، بندگان که اعمال خود را در دنیا انجام داده اند، در کنار رحمت خدا ثواب می برند، در بهشت جاویدانند و دسته ی دیگر را تحت فشار انتقام، که معصیت کارانند و در بدترین مکانها و آتش دوزخ جای داده می شوند.] (زمانی ۱۳۷۵)

۶- امامت: یا ایهاالذین آمنوا اطیعواالله و اطیعواالرسول و اولی الامر منکم.

ای کسانی که ایمان آورده اید از خداوند و رسول او اطلاعات کنید و نیز از کسانی که از طرف آنها برای این امر تعیین شده اند نیز اطاعت کنید. خلافت و امامت طلوع کرد برقی جهید و درخشنده ای آشکار شد، انحرافی برطرف گردید و خدا جمعیت دیگری را جایگزین جمعیت دیگر کرد، قدرت از دست یکی گرفته و به دیگری داده شد. ما همانند کسیکه در قحطی قرار گرفته منتظر باران است در انتظار تغییر خلافت بودیم. رهبران نمایندگان خدا در میان خلق و آگاه از وضع مردم و حاکم بر آنها هستند. کسی وارد بهشت نمی شود مگر اینکه رهبران و امامان را بشناسد و آنان هم افراد را بشناسند. و

کسیکه آنان را شناسد و امامان هم او را شناسند بطور حتم وارد آتش می گردد. (زمانی، مصطفی ۱۳۷۵ ص ۳۵۲)

سوگند به آن خدائی که دانه را می شکافد و جانداران را می آفریند، اگر وضع حاضر نبود و اگر آماده شده یاور، و فشار جمعیت که تکلیف را تعیین می کند، نبود و اگر خدا از دانشمندان پیمان نگرفته بود که در برابر عوارض شکمبارگی و گرسنگی بیچاره گان نباید آرام بگیرند. من افسار مرکب خلافت را روی شانهاش می انداختم و کنار می رفتم و با همان ظرفی که درخت خلافت را اول آب دادم و خانه نشستم، اکنون نیز آب می دادم و بخوبی درک می کردید که این دنیای شما در نظر من بی ارزش تر از بی است، که به هنگام عطسه بز بیرون می آید. (پیشین) آگاه باشید که آل محمد (ص) مثل ستارگان آسمان هستند، آنگاه که یکی از آنها خاموش شد، ستاره دیگری آشکار می گردد. گویا نعمتهای خدا در میان شما کامل شده و آنچه را آرزو دارید خدا به شما نشان خواهد داد. (پیشین)

مهمترین وظیفه و تکالیف هر فرد مسلمان عبارتند از:

۱- نماز:

قرآن مکرراً تکلیف نماز را در مورد سفارش قرار می دهد، و از مناره مساجد روزانه پنج بار صدای اذان به گوش می رسد. قرآن از پیروانش می خواهد که در طول روز چند وقت نماز بخواند. در طلوع آفتاب، ظهر، و شب از اول فجر تا طلوع آفتاب نماز صبح، در ظهر پس از عبور آفتاب از نصف النهار هر محل، نماز عصر پس از ادای نماز ظهر، نماز

مغرب پس از عبور سرخی خورشید از بالای سر، و نماز عشا پس از ادای نماز مغرب (سوره هود آیه ۱۱۶ سوره بنی اسرائیل آیات ۸۱-۸۰، سوره طه آیه ۱۳۰، سوره روم آیات ۱۷-۱۶، سوره ق آیات ۳۸-۳۹) نماز همواره در جهت مسجد مقدس مکه، که قبله گاه مسلمین است و خانه توحید کعبه، که توسط حضرت ابراهیم ساخته شد، خوانده می شود. خواندن نماز در مساجد به صورت جماعت فضیلت بیشتری دارد. اولین مسجد توسط رسول گرامی اسلام در شهر مدینه ساخته شده و مهمترین مرکز عبادی، سیاسی مسلمانان بشمار آمد. از آن پس با گسترش دین اسلام، در هر جایی از مناطق مسلمان نشین، شهری و روستائی ساختن مسجد معمول گردید، و در حال حاضر نیز مساجد از اماکن مذهبی و مقدس مسلمانان بشمار می آید.

۲- روزه گرفتن در طول روزهای ماه رمضان:

«ای مؤمنین، تکلیف روزه بر شما نوشته شد و واجب گردید، همانگونه که بر کسانی که قبل از شما بودند واجب گردیده بود. در ماه رمضان... پس هر کس از شما این ماه را درک کند باید روزه بگیرد... بخورید و بیاشامید تا لحظه ای که پدیدار شود رشته سپیدی در سیاهی شب... از آن زمان تا فرا رسیدن شب روزه بدارید» سوره بقره آیات ۱۸۷-۱۸۱

البته روزهای دیگری هم هستند، که جنبه تکلیف و اجبار ندارند و هر فرد مسلمان جهت بردن اجر و ثواب روزه داری می کنند. همانگونه که خود حضرت محمد (ص) غالباً در روزهای دیگری از ماه هم روزه می گرفت. حدیثی از پیامبر نقل شده است: «در هر کار

خوبی که کسی انجام دهد بین ده تا هفتصد برابر پاداش مقرر گردیده است، اما ثواب روزه داشتن بی از این حرفهاست»

۳- سفر به مکه (حج):

در میان مردم حجه را اعلام نمای، بگذار که آنها پای پیاده و یا سوار بر هر شتری لاغر، از جانب هر دره ژرف به حج یابند» سوره حج آیه ۲۸) از تکالیف خدا بر مردم یکی هم حج بیتا... الحرام است، برای هر کسی که بتواند این کار را به نحوی انجام دهد. سوره آل عمران آیه ۹۷) بنابراین بر هر مسلمان مستطیع که از نظر مالی و جسمی توانائی دارد واجب است، در طول زندگی خود یکبار به خانه خدا و مکه مشرف شود، تا خانه کعبه را طواف نموده و مناسک دیگر حج، مانند، بستن احرام، سعی و صفا و مروه، صحرای منا و عرفات، رجم شیطان، قربانی، تقصیر و... بجا آورند.

[حدا حج و زیارت خانه محترم خود را، که آن را قبله مردم قرار داد، برای شما واج گردانیده است. خدا حج را علامت تواضع مردم و عظمت خدا و اعتراف ملت به این عظمت قرار داد. خدای عزیز مسجد الحرام را پرچم اسلام و پناهگاه پناهندگان قرار داد، و احترام آنرا واجب و زیارتش را فرض قرار داد، و دستور داد به سوی آ کوچ کنید. «زمانی ۱۳۷۵ ص ۲۶»

۴- صدقات:

این تکلیفی است، که به روشنی در مورد مسلمانان با ایمان و معتقد وضع گردیده است. (سوره بقره آیه ۴۰، سوره تغابن آیه ۱۶، سوره بینه آیه ۴) قبول اسلام بطور مسلم شامل پرداخت، این مالیات اسلامی است. (سوره توبه آیات ۱۱-۵)

«هنگامی که در جنگ غنیمتی بدست آوردید، بدانید که یک پنجم آن برای خدا و رسول و نزدیکان، یتیمان و بینوایان و در راه ماندگان می باشد.» (سوره انفال آیه ۴۱) بنابراین صدقات، همان مالیات برای حمایت و تقویت از دولت می باشد، که به مصرف هزینه های مؤسسات مذهبی، و نگهداری از فقراء و بینوایان و غیره می رسد. و علاوه بر آن هزینه سایر فعالیتهای دولتی نیز تأمین می شود.

اماکن مقدس مسلمانان:

بیت الحرام کعبه معظمه در شهر مکه، قبله گاه مسلمین، مقدس ترین و مبارک ترین مکان مورد احترام و تقدیس مسلمانان جهان می باشد. هر ساله میلیونها مسلمان از اطراف و اکناف جهان از کشورهای مختلف در صفوفی فشرده به زیارت خانه خدا می شنابند. و اجتماع میلیونی آنها عظمت و شکوه اسلام و مسلمین را، متجلی می سازد.

مدینه النبی اولین شهر مسلمانان جهان، که اولین حکومت اسلامی در آن تأسیس شد، دومین شهر مقدس و محترم مسلمانان جهان، که اولین حکومت اسلامی در آن تأسیس شد، دومین شهر مقدس و محترم مسلمانان جهان است. مدفن رسول گرامی اسلام با گنبد خضرای آن، و قبرستان بقیع و آرامگاه امامان شیعه و دیگر صحابه و مهاجرین و

انصار رسول گرامی اسلام، در آن واقع شده است، که مورد زیارت میلیون‌ها مسلمانان، در موسم حج تمتع و عمره، می‌باشد. بیت المقدس قبله گاه نخستین مسلمین می‌باشد و مورد احترام مسلمانان، مسیحیان و یهودیان، جهان است. شهرهای مقدس نجف، کربلا، کاظمین، سامرا در عراق و مشهد مقدس و شهر قم در ایران، که سالیانه میلیون‌ها مسلمان و شیعه، برای عرض ارادت به خاندان نبوت و عصمت و طهارت، برای زیارت امامان معصوم خویش، به این شهرها سفر می‌کنند.

د- تصوف و عرفان (میستی سزم - Mrsticism)

مذهب عرفان «میستی سزم» که در فرهنگ اسلامی به عنوان تصوف نیز خوانده می‌شود، بر خلاف نظر اغلب متکلمان، که آن را وابسته به ادیان بزرگ و غیره مستقل دانسته‌اند، مکتب و نحله‌ای است، مستقل که دارای اساس ویژه و جهان بینی خاصی است، که با گونه و اساس ادیان بزرگ یک خدائی فرق و تباین دارد، و از نظر طرز بینش دینی و توجیه الهیات، به عنوان یک فلسفه ذوقی و نه مذهبی یک مرحله بازتر و آزادتر می‌باشد. مذهب عرفان، که اساس بینش و شناخت را ذوقی و از راه تزکیه و اشراق قلبی می‌داند، در هر محیط دینی تقریباً سعی می‌کند، به رنگ و صیغه‌ای محیطی جلوه نماید. از این جهت تصوف اسلامی، در محیط تسنن به رنگ تسنن و در محیط تشیع، به شیوه تشیع ظاهر شده است. هم چنین در محیط مسیحی به صورت رهبانیت و در محیط هندی به شکل «جینیزم» یعنی مذهب ریاضت، و در محیط یونانی قدیم به صورت «گنوستی» عرض اندام کرده است. روی این اصل مکتب عرفان در محیط‌های مختلف فرهنگی و

جوامع متفاوت فلسفی و دینی دارای گونه‌ها و شیوه‌های متفاوت و گوناگون شده در بعضی خصوصیات ظاهری با هم جدائی یافته‌اند «یوسف فضائی - ۱۳۵۶ ص ۴۳»

طریقه‌های عرفان، اگر چه بر مبنای یک خدائی و توحید نهاده شده‌اند، اما عرفا در عرفان خدا را مانند موحدان ادیان بزرگ، دارای شخصیتی معین و صفاتی مشخص، که صفات ثبوتی و سلبی داشته باشد نمی‌شناسند، بلکه او را وجود مطلق و حقیقت کلی در جهان می‌دانند، که با موجودات و مخلوقات جهان از نظر، مفهوم و جود مساوی است. یعنی به عقیده عارفان مکتب عرفان، وجود همه موجودات و مخلوقات، از وجود کلی و حقیقی خدا نشأت گرفته و جدا شده‌اند. از این نظر، موجودات با خدا از نظر وجود - نه ماهیت - وحدت و پیوستگی ناگسستنی دارند، و به قول عارفان هند، خدا و یا آن حقیقت کلی مکتب عرفان بنام برهمن روح جهان است، چنانکه آتمن روح و حقیقت در بدن انسان است. نظر و عقیده عرفا درباره‌ی توجیه مفهوم خدای عرفان بسیار جالب و لطیف است. او را بالاتر از آن خصوصیات و صفات شبه جسمانی می‌دانند، که موحدان ادیان مرحله‌ی قبلی در ادیان بزرگ برای او قائلند به عقیده پیروان مکتب عرفان چه در ادیان هندی و چه در مسیحیت و اسلام همه اشیاء به اندازه استحقاق خود، بهره‌ای از وجود مطلق و باصطلاح از فیض مسدام خدای مکتب عرفان دارا هستند. در طریقه‌ی عرفان، عقیده بر این است که، انسان دارای جوهر و روحی است از روح کلی خداند، که به علت مقید شدن به جسم و خصوصیات جسمانی در بدن،

از اصل و منشأ خود، که خدا باشد، دور افتاده و تنزل کرده است و گرفتار علائق مادی گشته است. از این رو، در مکتب تصوف و عرفان در اسلام، و مکاتب دیگر عرفان جهان، هر سالک طریقه‌ای عرفان باید بکوشد به وسیله‌ی طی منازل و مقامات عرفانی، که آمیخته به آداب و مناسک ریاضت و تزکیه و تخلیه نفس است، روح خود را از علائق مادی و تمایلات حیوانی خلاص و رها نماید، تا بتواند دوباره به اصل و منشأ خود، یعنی خدا و حقیقت مطلق برسد. «پیشین»

در عرفان هندی در دین هندوی قدیم، خدا را به عنوان روح کلی جهان، و بنام برهمن و روح جزئی انسان را بنام «آتمن» خوانده‌اند هدف اصلی عارف هندی در مذهب قدیم هندو اینست که، از راه ریاضت و ترک دنیا آتمن را به برهمن متصل گردانند. یعنی روح انسانی را به روح جهانی برسانند. در دین بودائی، که در قرن ششم پیش از میلاد به وسیله بودا تشریح شده است، عارفان آن حقیقت کلی و روح جهانی (خدا) را بنام نیروانا خوانده‌اند. نیروانا همان است که، عارفان مناطق قدیم شرقی ایران اسلامی، مانند با یزید و ابوسعید ابی‌الخیر، آن را به عنوان مقام و مرتبه‌ی «فنا» نامیده‌اند. (جان، ناس، ۱۳۴۴،

ص ۱۰۲)

بعضی از دین‌شناسان گفته‌اند: عقیده‌ی اینکه روح انسان از منشاء اصلی جدا شده و تنزل کرده، و باید از راه تزکیه و تجلیه‌ی نفس دوباره به مبدأ اصلی متصل شود، از عقیده‌ی «گنوستی سزم» مکتب فلسفی نو افلاطونی مدرسه‌ی عرفان، اسکندریه یوننی در

عرفان اسلامی نفوذ و سرایت کرده است. پیشوای فلسفه‌ی عرفانی نوافلاطونی در اسکندریه «فلوطين» بوده است. (یوسف فضائی، ۱۳۵۶ ص ۴۶)

آئین قربانی :

قربانی در اصطلاح کلی در علوم ادیان، گرفتن زندگی موجود زنده است اعم از انسان، حیوان یا نبات، از راه کشتن، سوزاندن، دفن کردن یا خوردن، به منظور تقرب به خدایان و جلب نظر آنان لفظ قربانی در عربی که مأخوذ از ریشه قرب به معنی نزدیکی است، می‌رساند که در همه قربانی‌ها نزدیکی جستن به خدایان یا قوای طبیعی مورد نظر بوده است.

قصد از قربانی یا تقرب به خدایان، گاه این بوده است که از راه قربانی و تقدیس شی قربانی شده، از نیروی خدایی بهرور شود. و انسان در نتیجه خوردن آن این قدرت خدائی را به جسم انتقال دهد. و گاه این بوده است که ضعف بشری را برطرف سازد و بسیاری از اقوام چیزی را که بدین منظور قربانی می‌کردند، دست نمی‌زدند و آنرا به دور می‌انداختند. در حال حاضر نیز قربانی به قصد و نیت باطنی افراد در اهداف مختلف به منظورهای مختلف صورت می‌گیرد.

اقسام قربانی :

قربانی را می‌توان بر حسب موضوع قربانی و کیفیت و مقاصد آن به اقسام گوناگون قربانی خونی و غیرخونی تقسیم کرد.

۱- قربانی خونی شامل حیوانات از قبیل بر، قوچ، گاو، گوسفند و شتر و انواع پرندگان می باشد در نزد ادیان ابتدائی و قدیمی و باستان بزرگترین رقم قربانی را قربانی انسانی در برداشت. ولی مطابق روایات تورات و اسلام حضرت ابراهیم (ع) در اقدام اساسی خود، اعلام حرمت و قباحت قربان کردن انسان بود، که در آن زمان میان اقوام مختلف برای خدایان رواج داشته است. ابراهیم (ع) برای منسوخ کردن آن رسم ناروا، مطابق روایات تورات و اسلام به قوم خود گفت که خدا فرمان می دهد یگانه پسرش را برای خدا قربان کند و مدت سه روز آن موضوع را تکرار نمود. پس از آنکه احساسات پیروان خود را برای آن عمل برانگیخت روز سوم پسر خود (مطبق روایات تورات اسحاق و در روایات اسلام اسماعیل) را در جای معینی آماده قربان کردن نمود. در آن وقت گوسفندی از پشت سنگها نمایان گشت و از سوی خدا ندا رسید که خدا قربانی کردن انسان را دوست ندارد. و این دستور یعنی نارضائی خدا از قربان کردن انسان باعث شد که رفته رفته آن رسم متروک و منسوخ گردد، و بجای آن قربانی کردن حیوان معمول شود.

۲- قربانی غیر خونی شامل آب، شیر، عسل، روغن های نباتی و حیوانی، شراب و آبجو بوده است.

۳- هدیه و قربانی گیاهان شامل سبزیجات، میوه ها، دانه ها و گل ها بود.

اشکال قربانی:

قربانی، گاه از راه ریختن خون یا شراب یا ب یا نثار میوه و سبزی و گل است یا از راه سوزاندن آن، یا از راه دفن آن.

سوزاندن قربانی در میان یهودیان قدیم و یونانیان و کنعانیان و هندوان معمول بود. شاید هدف از قربانی آن بوده است که بوی سوختگی و دود آن به مثنام خدایان که مقرر آنان آسمان پنداشته می شده برسد. دفن قربانی برای جلب نظر و تقرب به خدایان زیرزمینی بوده است که چنین رسمی در میان اکثر، مردم جهان باستان رواج داشته است که اندیشه دوزخ واقع در زیرزمین از این باور پیدائی یافته است.

آئین قربانی در ایران:

عقاید دینی ایرانیان در هزاره پنجم قبل از میلاد، وجه مشابهت بسیاری با مردمان دیگر نقاط جهان داشت که پیش از تاریخی می زیستند. اطلاعات امروزی ما در باره باورهای دینی مردمان یاد شده از یافته‌هایی حاصل می شود که از گورهای آنان به دست آمده است و آنان بر این اعتقاد بودند که آدمی پس از مرگ همچنان به زندگی به شکل و هیئتی دیگر ادامه می دهد. به همین سبب گور مردگان خویش را هم چون مصریان و بابلیان از خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها و پوشیدنی‌ها و وسایل جنگی آکنده می ساختند. آنان مردگان خود را در بلندیها به خاک می سپردند و برای جلب نظر و عطف خدایان، قربانی‌های بسیار قدیم می داشتند و برای این منظور قربانگاه‌های با شکوهی بر پا داشته بودند که به آنها زیگورات گفته می شود که یکی از بزرگترین زیگورات‌های دوره پیش از آریایی در ایران در خوزستان (چغازنبیل) از زیر خاک بیرون آورده شده است که متعلق به قوم عیلام بوده است. (اعظم زاده رضا، ۱۳۸۴)

آئین قربانی در جامعه ما اکنون بر اساس دین اسلام و تحت تأثیر آن صورت می‌گیرد. در جامعه کنونی قربانی از شکل ریختن خون از نوع قربانی خونی شامل حیوانات از قبیل بز، گوسفند، گاو، شتر، قوچ و انواع پرندگان می‌باشد. در حال حاضر بزرگترین آئین قربانی در موسم حجم روز عید قربان صورت می‌گیرد و به تبع آن حجاج و دیگر افراد جامعه ما در این روز مراسم قربانی از نوع خونی، حیوانات بخصوص گوسفند و غیره را ذبح می‌کنند. و میان خود و دیگران تقسیم و پخش می‌کنند. علاوه بر آن ر مناسبت‌های مختلف، عروسی‌ها، ورود عروس به خانه داماد، بازگشت مسافر به خانه، خرید وسیله نقلیه یا ساختمان، بازدهی زیادی محصول کشاورزی، داشتن نذر، در اماکن مقدس، یا ایام مذهبی، و غیره ما شاهد انجام قربانی از سوی مردم در جامعه هستیم.

نتیجه گیری از این فصل:

تقدس در جوامع دینی و غیر دینی وجود دارد. با بررسی تاریخ اقوام پیشین و اکتشافات باستان شناسی مشخص شده که انسان از دیرباز گرایش به پرستش داشته و مخلوق بودن خود را درک کرده است. انسانها بدوی چون آگاهی از رمز و راز خلقت نداشتند، نیروی خلقت را در طبیعت جستجو می کردند، و حس می کردند آن نیروئی که مسلط بر آنهاست. در طبیعت نهفته است. همه مناظر طبیعت را دارای روح می دانستند و برخی از آنها را دارای آن نیرو می دانستند و به آن احترام قائل بودند و مقدس می دانستند. همین عامل باعث شده بود که برخی فضاها و حیوانات و اشیاء از نظر آنان مقدس به شمار آیند. در ادیان جدید نیز تقدس وجود دارد و آن مخصوص خداوند یکتاست. به طور کلی مقدس آن چیزی است که بر انسان تسلط ارد و از او برتر است. و می تواند برای انسان مفید یا مضر باشد و انسان با احترام و مقدس داشتن او و تقدیم هدایات و قربانی کردن و نذر و نذور سعی در جلب او دارد.

در تمام ادیان و مذاهب جهان جایگاههایی برای عبادت وجود دارد که آن جایگاهها برای مومنین مقدس بوده ، و حرمت آن واجب و هر گونه بی حرمتی مستوجب کیفر می باشد. پیروان ادیان و مذاهبی جهان، پیامبران و پیشوایان دین خود و محلهايش که آنها حضور داشته اند و محل دفن آنها را مکانهایی پاک و مقدس می شمارند، و ه رساله تعداد زیادی از مومنین برای زیارت و تبرک جستن به آن مکانها می روند.

در دین اسلام نیز همانند سایر ادیان مکانهایی برای عبادت وجود دارد که عبارتند مساجد کعبه که قبله مسلمانان می باشد. این مکانها از نظر تمام مسلمانان مقدس شمرده می شوند و حرمت آن به هر مسلمانی واجب شمرده می شود. حتی ورود غیرمسلمانان را به این مکانها حرام داشته و از ورد آنها جلوگیری می نمایند. در مذهب تشیع علاوه بر این مکانها، مزار پیامبر و امامان و امامزاده گان و بزرگان دین مقدس شمرده می شود. این اماکن مقدس از ارزش والائی نزد مردم شیعه مذهب برخوردارند. هر گونه بی حرمتی به آن اماکن باعث کیفر و آزرده خاطر شدن آنان می شود. شیعات در نقاط مختلف جهان به زیارت این اماکن مقدس می روند و نذرها و قربانیها در آن مکانها تقدیم می دارند و از آنها در زندگی برای رفع مشکلات و رسیدن به خواسته ها کمک می طلبند. به اعتقاد شیعیان به خاطر تقریبی که ائمه و بزرگان دین نسبت به خداوند دارند. می توانند واسطه بین آنها و خداوند واقع شوند و حاجتشان را برآورده کنند. به همین خاطر شیعیان گرایش بیشتری نسبت به این اماکن از خود نشان می دهند و هدایا و تحفه هایی به مقابر امامان و امامزادگان تقدیم می دارند تا توجه آنان را به خود جلب کنند. زیارت قبور ائمه و توسل کردن و شفاعت جستن و استمداد از آنها در دین اسلام جایز شمرده شده حتی سفارش نیز شده است و اکثر علمای اسلام آنرا جایز می دانند. شرط این عمل این است که موجب شرک نشود و خود مقابر مرود پرستش واقع نشوند.

در گوشه و کنار ایران اسلامی ما نزدیک به ۳۴۰۰ بقعه و مقبره متبرکه منسوب به امامزاده‌ها وجود دارد که سابقه برخی از آنها به بیش از هزار سال می‌رسد و بعضی از آنها رونق یافته و بعضی نیز بر اثر بی توجهی حاکمان وقت تخریب شده و از بین رفته‌اند. (اعظم وحید ۱۳۷۳ ص ۴)

مردم ایران پس از گرایش به اسلام و با توجه به فرهنگی که داشتند نسبت به ائمه اطهار علاقه وافری نشان می‌داند در خلال جنگ‌های مسلمین با ایرانیان، شماری از صحابه‌ها و منسوبین به ائمه اطهار (ع) در ایران شهید شدند و بعدها قبور؟؟ و محل راز و نیاز مردم شد.

پس از آن نیز با وجود اینکه امام رضا (ع) که به همراه خانواده خود از عربستان به ایران کوچ کردند کم کم طایفه بنی هاشم به لحاظ وضعیت خفقان آمیز خلفای عباسی و گرایش ایرانیان به تشیع به طرف ایران مهاجرت کردند. با شهادت امام رضا (ع) کلام بنی عباس به دستور خلفای وقتی برای از بین بردن کانونهای مبارزه دست به کشتار امامزادگان و نواده‌های منسوب به امامان زدند. و امروزه به ثقین کمتر امام زاده‌ای وجود دارد که به مرگ طبیعی فوق شده باشد، اکثراً بر اثر جنگ و گریز به درجه شهادت نائل شده‌اند. علاوه بر آن در طول سالهای گسترش اسلام در بین ایرانیان معمولاً اهالی هر منطقه به فراخور شرایط زمانی و مکانی سفیری را به حضور امام وقت می‌فرستادند و تقاضای نماینده فقهی و دینی می‌کردند و امامان نیز معمولاً از منسوبین خود، فردی را برای نشر و ترویج معارف اسلامی به منطقه می‌فرستادند.

آگاه سازی مردم ایران علیه حکام وقت بیشتر مواقع منجر به بیداری و روی گرداندن آنان از حاکمان منطقه می شد و این خطر بالقوه ای برای آنان محسوب می شد. در نتیجه برای از بین بردن این خطر، بین آنان جنگ هائی به وقوع می پیوست که به علت نداشتن یاران وفادار و امکانات نظامی گسترده در این جنگ و گریزها امام زاده ها به شهادت می رسیدند.

در بین این امامزادگان، فقها، قاضیان و سردمداران نهضت های اسلامی وجود داشتند که در عصر خود از نظر تقوا، زهد و پارسایی سرآمد روزگار محسوب می شدند. طبق قرائن و شواهد بدست آمده اکثر این امامزاده ها منسوب به امام حسن (ع) حضرت سجاد (ع) امام محمد باقر (ع) امام جعفر صادق (ع) امام موسی بین جعفر (ع) امام رضا (ع) امام جواد (ع) و تعدادی نیز منسوب به حضرت عباس (ع) هستند.

در این فصل ما به معرفی و بررسی امام زاده های شهر صائین قلعه می پردازیم.

۱- امام زاده یعقوب (ع)

۲- امام زاده یحیی (ع)

۳- امام زاده قاسم و سارا (ع)

امام زاده یعقوب (ع):

امام زاده یعقوب (ع) بر بالای یک بلندی در ارتفاع حدود ۵۰۰ متری در جنوب شهر صائین قلعه قرار گرفتن و فاصله آن تا شهر در حدود ۳/۵ کیلومتر می باشد. برای عزیمت به این محل از شهر صائین قلعه این فاصله و راه بصورت تدریجی مرتفع

می‌گردد. و مسیر جالبی در پیاده‌روی می‌باشد. در گذشته که وسایل حمل و نقل امروزه نبود، در بیشتر اوقات افراد با پای پیاده یا با چارپایان مختلف، اسب، الاغ، قاطر... به این محل می‌آمدند. در حال حاضر نیز افراد بسیاری از شهر صائین قلعه و اطراف، از زن، مردم، پیر و جوان، دانش‌آموز، دانشجو، برای عرض ارادت یا استجابت دعا و نیازشان، یا نفر و نیازی که داشته‌اند، با پای پیاده به زیارت می‌روند. توسعه سفر غنی می‌باشد، رنج آنرا فراموش می‌کنند. به ناچار دلبستگیها بیشتر می‌شود. یا رو معشوقی که از اولاد امامان معصوم (ع) است، و به دیدارش رفته‌اند دلشان را سبز و با صفا نگه می‌دارد. وقتی بعد از تحمل آنهمه خستگی، کوله باری به حریم مقدس می‌رسد، آب خنک و چشمه زلال و با تبرک امام زاده یعقوب (ع) است، که چهره خوی کرده به این دیوار را نوازش می‌دهد. وقتی گوارائی آنرا به زیر لب می‌کشی، دیگر این تو نیستی که اینهم راه آمده‌ای و کوفته و عرق ریزانی، بلکه سواری هستی نشسته بر ترک اسبی چابک، سراغ دوست را می‌گیری و به دیدار و زیارت آن می‌شتابی. چنین است، وضع افرادی، هنگامی که بعد از تحمل مشقت و گیر راه، چشم‌هایشان به دیدن دامن سبز و ضریح پاک و محیط باصفای امام زاده یعقوب، روشن و شادمان می‌شود. اولین فردی که به این افراد خوش آمد می‌گفت و گوئی از طرف امام زاده ماموریت دارد تا بازاریترین برخورد نماید، خادم قدیمی و مرد پیر خوش رفتار و با صفا، زنده یاد قربان واعضی بود. که گوئی با هم دوست و شناسی است، و با وجود ایشان، احوالپرسی و پرس و جو از زائرین و شوخ طبع‌هایش، هیچ کسی در این محل احساس غریبی نمی‌کرد.

پیشینه تاریخی:

امام زاده یعقوب (ع) در بالای یک تپه مرتفع، در ۳/۵ کیلومتری جنوب صائین قلعه واقع شده است. سرنوشت زندگی ایشان با امام زاده یحیی (ع) در ارتباط مستقیم بوده است. و هر دوی این شخصیتها حدود سال ۲۰۲ هجری بطور اضطراری در معیت تعداد زیادی از بنو اعم و وابستگان و طرفداران حضرت امام رضا (ع) از مدینه به ایران آمده‌اند، و امام زاده یعقوب (ع) که از فرزندان امام موسی بین جعفر (ع) می‌باشد در جنگی میان او و عوامل خلفای عباسی در گرفته بودجه شهادت نایل گردیده و توسط اهالی صائین قلعه و روستاهای اطراف در جنوب آن بر بالای تپه مرتفع دفن شده است.

شیخ ابوسعید خوارمی می‌نویسد: موقعی که علی بن موسی الرضا در مرو بود، برادران و عموزاده‌گان او در مدینه بودند. چون زمان مفارقت به طول انجامید آرزوی ملازمت آن حضرت کردند، و متوجه مملکت ایران شدند. حدود دوازده هزار نفر از اولاد موسی بن جعفر (ع) و بنی اعمامش روانه مرو شدند. مامون خلیفه عباسی از حرکت این کاروان عظیم بر خود بترسید، که مبادا به محض ورود به ایران خبر شهادت مولایشان علی بن موسی آگاه شوند و به دارا الخلافه روی آورند، فرمان قتل آنها را صادر کرد. ولی چون عده زیادی از آن کاروان به ایران سرازیر شده بودند، خبر شهادت امام رضا (ع) را شنیدند. متألم شدند و به انتقام و خون خواهی امام علم مخالفت برافراشتند. از جمله کسانی که از مدینه با این کاروان به ایران وارد شد. اما زاده یعقوب (ع) بود. که از راه

بغداد وارد قم شد و بعد از چند روز به جانب ابر حرکت نموده و آنجا به قهود «صائین قلعه» عازم گردید. «فخیمی، آقاجان، ۱۳۷۶، ص ۴۰»

حضرت امام زاده یعقوب (ع) در عنفوان جوانی به ایران آمده و برای تجهیزات قوا، نامه‌هایی به شیعیان و سادان معظم نوشته که ترجمه یکی از نامه‌ها به این شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم

[این نامه‌ای است از امام زاده یعقوب بن موسی بن جعفر (ع) به جانب دوستان و شیعیان بالاحص سادات عظام، دانسته باشند که می‌خواهم خون مبارک و بناحق ریخته اجداد طاهرین و برادران سادات را از این تیره دلان کافر بازستم، چون بالعیان می‌بینم دین مبین جد بزرگوام را ضعیف گردانیده‌اند، امید است که شیعیان و دوستان، این شیوه مرضیه را مدعی داشته و جنگ با این جماعت را فریضه خود اختیار و در همراهی با ما خود را معاف ندارند، که جهاد در راه خدا موجب رستگاری دنیا و آخرت است] «پیشین»

امام زاده یعقوب (ع) در این ناحیه جنگ‌هایی داشته و دلاوریهای زیادی انجام داده است تا اینکه در نهایت در جنگی که میان آن حضرت و یکی از عوامل و حکام وابسته به خلفای عباسی، در این منطقه اتفاق افتاده، به همراه امام زاده یحیی ع که از بستگان نزدیک آن حضرت بوده و امید لشکر ایشان به حساب می‌آمده است. هر دوی ایشان، پس از مقاومت و دلاوری به درجه شهادت نائل گردیده‌اند. که امام زاده یحیی (ع) در داخل صائین قلعه، کنار تپه تاریخی به خاک سپرده می‌شود و امام زاده یعقوب (ع) نیز پس از

ایشان در جنوب صائین قلعه، بر فراز تپه مرتفع دفن گردیده است. که هر دوی این محل از آن زمان تاکنون مورد زیارت اهالی صائین قلعه و منطقه می‌باشند.

در مسیر صائین قلعه به امام زاده یعقوب، در نصف راه محلی بوده که مردم محل به آن

«عمر قلاقی» می‌گفتند، و رسم بود هنگام عزیمت به امام زاده و یا بازگشت از آن،

زائرین هر کدام سنگی را به این محل به معنای نفرت و انزجار پرتاب می‌کردند. و اعتقاد

داشتند که، قاتل امام زاده یعقوب (ع) در این محل دفن شده است، به نام عمروبن

بلاغی. چون مردم و زائرین به این محل سنگ می‌انداختند و بر اثر آن سنگها روی هم

انباشته شده و در اصطلاح محلی به عمر قلاقی مشهور شده بود. در حال حاضر این

رسم، یعنی پرتاب سنگ به آن محل بصورت گذشته صورت نمی‌گیرد.

همچنین در ادامه مسیر به سمت امام زاده یعقوب (ع) یکی دیگر از اولادهایشان یا

مسئولین به آن حضرت به نام امام زاده عبدالله. دفن گردیده بود، که بر مزار ایشان هیچ

آرامگاه و بقعه‌ای ساخته نشده است و در هنگام عزیمت به امام زاده یعقوب (ع) زائرین

به این محل نیز توجه و احترام می‌کردند.

بنابراین بنظر میرسد که صائین قلعه و مناطق اطراف آن که ام القری آنها بشمار می‌رفته ،

یکی از کانون‌های تجمع، و مبارزات تشیع، به حساب می‌آمده است. چرا که ابراز

وفاداری و ارادت مردم این شهر به امامان و امامزاده گان بوضوح در تاریخ آشکار بوده،

و نقش مهم و فعالی در مبارزات شیعی در ایران و منطقه داشته‌اند.

بنای اولیه امام زاده یعقوب (ع)

بنای اولیه امام زاده یعقوب (ع) در وضعیت کلی دارای پلان مربع مستطیل بوده که طول آن ۲۰ متر و عرض آن ۱۲/۵ متر و دارای ۷ فضای مشخص بوده است. ابتدا، فضای هشتی که ۵/۱۵ متر طول و ۳/۵۰ متر عرض داشته، و در طرفین آن دو اطاق بطور قرینه احداث گردیده بودن. پشت سرفضای هشتی بقعه اصلی قرار داشت و این بقعه به عنوان هسته اصلی قدیمترین بخش مجموعه بوده است. این فضا از قسمت درونی هشت ضلعی و از نمای بیرونی مربع مستطیل بوده و بر فراز آن حجم گنبد زیبایی استوار گردیده و در زیر آن آرامگاه امام زاده قرار داشت.

پشت سر آن اطاق بزرگی با پلان مستطیلی قرار گرفته بوده که ۱۲/۵ متر طول و ۷ متر عرض داشته و به عنوان مسجد مجهز شده بود. اطاقهای طرفین بقعه به عنوان انبار و دفتر خدا هم، مجموعه قلمداد می شدند و ارتباط آنها منحصراً با فضاهای ردیف جلوئی بوده است. «ثبوتی، ۱۳۷۷، ص ۲۰۱»

در کنار بنای اولیه امام زاده به جهت توجه به حضور گسترده زائرین. در حدود ۵۰ زائر سرا در ضلع غربی بنای قبلی، سرویس دستشوئی در جنوب زائر سراها، کشتارگاه در ضلع جنوب غربی دایر شده و مجموعه عظیمی را اشغال نموده است.

طبق بررسیهای به عمل آمده قدیمترین بخش این مجموعه تنها شبستان گنبدداری بوده است که قبر امام زاده در آن قرار داشت. مطالعات و تحقیقات این بنا را به دوران صفویه

معرفی می‌نماید. بنابراین دارای بار فرهنگی و از نظر مردم شناسی با اهمیت و حفاظت از آن ضرورت داشته است.

از موارد مهمی که در بنای قبلی قرار داشت و مورد توجه و زیارت و تبرک زائرین قرار می‌گرفت، سنگ کوچکی بود که جای پای امامزاده یعقوب (ع) بر روی آن حک یا افتاده بود و در مقابل ضریح قبلی قرار داشت و ابتدا زوار آنرا زیارت کرده و می‌بوسیدند. سپس با دور ضریح می‌پذیرفتند متأسفانه در بنای جدید اثری از این جای پای امام زاده مشاهده نمی‌شود.

توجه زائرین به این مسئله و جای و پای آن حضرت، از این فکر ناشی می‌شود که در کنار خانه خدا در تمام ابراهیم، سنگی است، که نشان پای آن حضرت می‌باشد. و حاجیان می‌بایست پشت سر آن سنگ، یعنی درست بعد از جای پای حضرت ابراهیم خلیل الرحمان، حج را آغاز کنند. و آن خود بیانگر حقیقی است، وقتی که حضرت ابراهیم به مقام امامت رسید، بر اثر سنگینی و اهمیت آن مقام الهی، پاهای مبارکش در سنگ فرو رفت، و از آن بعد هر جا مسلمانان به چنین موارد مشابهی برخورد می‌نمودند، آنرا حکایت از جای پای بزرگی، یا دست و پنجه حضرتی می‌پنداشتند. و مورد احترام و تقدیس قرار می‌دادند.

همچنین در کنار بنای قبلی در ضلع جنوبی آن، قبرستان، واقع بود. و هر گاه کسی وصیت می‌نمود یا از افراد مشهور و بزرگ. منطقه به شمار می‌آمد در این محل و یا در

مسجد قبلی امام زاده یعقوب دفن می کردند. که از جمله می تون به قبر مرحوم حاج علیخان ممعینی و مرحوم سلیم جعفری اشاره کرد.

در حال حاضر این قبرستان وجود ندارد. و قسمتی از آن در داخل بنای جدید و قمست دیگر در کنار آن قرار دارد. تنها قبری که پس از احداث بنای جدید در ضلع جنوبی حرم امام زاده مشاهده می شود. قبر خادم پر، مرد با صفا و مهربان، دوست و شناس هر زائر بزرگ و کوچک و صدیق امام زاده یعقوب (ع)، مرحوم زنده یاد قربان علی واعظی معروف به قربان، می باشد، که مدت شصت سال با تمام سختیها و رنجها، خالصانه در خدمت امام زاده یعقوب (ع) و زائرین آن قرار داشت و در خرداد سال ۱۳۸۳ در راه امام زاده یعقوب قربانی شد و در کنار آن امام زاده دفن گردید.

همچنین در پائین تپه امام زاده یعقوب یک برکه آبی وجود دارد که از چشمه های امام زاده پر می شود و از آن ر آبیاری زمینهای وقفی امام زاده استفاده می گردد. و در جانب غربی این برکه در مسافت یک کیلومتر برکه بزرگ دیگری نیز وجود دارد که از چشمه کنار آن پر می شود. محل باصفا و زیبائی می باشند که مورد توجه زائرین و استفاده چوپانان و دامهایشان قرار می گیرند.

بنای کنونی امامزاده یعقوب (ع)

با توجه به اینکه امامزاده یعقوب (ع) یکی از اماکن مهم و مقدس در استان زنجان می باشد. و این اهمیت به خاطر شخصیت، مذهبی، سیاسی، تاریخی، آن حضرت که در پیشینه تاریخی ذکر آن رفت ناشی شده است، بر همین اساس ما به برکت استقرار

امامزاده یعقوب (ع) در صائین قلعه شاهد حضور ابوه، زوار، علاقه مند جهت ارادت به این حریم مقدس از اقصی نقاط کشور، در اکثر رویها و ماهها و فصول سال هستیم. چون بنای قبلی ظرفیت پذیرش زائرین، را بصورت گسترده‌ای بخصوص در مناسبتهای ملی و مذهبی را محدود می‌ساخت و مشکلاتی را ایجاد می‌نمود ضرورت احداث بنای بزرگ و باشکوه را در این مکان بیش از پیش نمایان کرد. لذا این امر مهم به درخواست مردم صائین قلعه و پیشنهاد هیأت امنای امامزاده یعقوب و موافقت اداره اوقاف شهرستان ابهر، در بهار سال ۱۳۷۹، شروع شده، بنای قبلی تخریب و بنای جدید احداث گردید.

پروژه احداث بنای جدید رد سه فاز یا مرحله به اجرا در می‌آید. فاز اول، شامل تخریب بنای قبلی و احداث بارگاه و حرم و مسجد، که عملیات ساختمانی آن تاکنون ۸۰ درصد انجام یافته و مورد استفاده قرار می‌گیرد. فاز دوم، شامل اجرای صحن در ضلع غربی حرم امامزاده یعقوب (ع) به ابعاد ۳۶*۹۰ متر به زیربنای ۳۵۰۰ متر مربع در طرفین صحن بنای دو طبقه در ابعاد ۹۰*۸ متر به منظور احداث زائر شد به تعداد ۱۰۰ اتاق و سالن اجتماعات، با سه مدخل ورودی در ضلع شمالی، جنوبی و غربی، ورودی اخیر بعنوان مدخل اصلی خواهد بود. عملیات اجرائی این فاز در آینده نزدیک تخریب زائر سراهای قبلی شروع خواهد شد. فاز سوم که شامل احداث پارکینگ کشتار گاه و دیگر امکانات رفاهی است بعد از اتمام عملیات فاز دوم عملی خواهد بود.

مشخصات بنای جدید:

همانطوری که اشاره شد بنای جدید حرم مطهر امام زاده یعقوب که شامل عملیات اجرائی فاز اول پروژه می باشد در سال ۱۳۷۹ با تخریب بنای قبلی در مساحت ۱۰۵۰ متر مربع شروع شد، این بنا شامل موارد زیر می باشد:

- ۱- مسجد حرم مطهر در مساحت ۶۰۰ متر مربع
- ۲- حرم مطهر و گنبد در مساحت ۱۰۵ متر مربع، گنبد تک پوسته ای یک جداره از نوع فلزی به قطر ۷ متر و به ارتفاع ۲۰ متر می باشد.
- ۳- وردی کلی شامل سردر و رواق قوسی شکل با دو عدد مناره به ارتفاع ۲۳/۵ در طرفین آن می باشد.
- ۴- ورودی خواهران با کفش داری جداگانه، منتهی به شبستان زنانه ۶۸ متر مربع می شود.
- ۵- ورودی برادران با کفش داری جداگانه، منتهی به شبستان مردانه در همان مساحت می شود.

۶- دفتر هیئت امناء خدام امام زاده یعقوب (ع) در ضلع غربی شبستان مردانه

۷- شبستان مردانه در ضلع غربی سمت راست حرم

۸- شبستان زنانه در ضلع غربی سمت چپ حرم

نوع مصالح بکار رفته در این بنای عظیم، آجر، سیمان و آهن آلات می باشد در حدود ۸۰ تن آهن آلات در این بنا استفاده شده و تمامی موازین و معیارهای پیشرفته مهندسی در آن رعایت شده است.

تا به حال بیش از یکصد از پنجاه میلیون تومان در این مرحله هزینه شده است و کل اعتبارات هزینه شده از نزورات مردی و زوار به امام زاده یعقوب (ع) و کمک اهالی صائین قلعه بخصوص افراد و خیر، بصورت‌های مختلف تامین شده است.

ضریح امام زاده یعقوب (ع):

ضریح قبلی امام زاده در بنای قدیم قرار داشت، از جنس فلز آهن به صورت ساده، در ارتفاع ۱/۸۰ متر به طول دو متر و عرض ۱/۲۰ متر بود. احتمالاً این ضریح به جای یک ضریح چوبی یا بر روی قبر امام زاده در سال ۱۳۴۰ نصب شده بود.

ضریح فعلی امام زاده یعقوب (ع)، ضریح بسیار زیبا و جالبی است که در بنای جدید بر روی قبر امام زاده بجای ضریح قبلی نصب شده است. ارتفاع آن ۲/۶۰ متر، در طول ۴ متر و عرض آن ۳ متر می‌باشد. این ضریح از جنس فلز روی و آهن گالوانیزه و بوکسیت، و نقره می‌باشد. در قسمت بالائی ضریح دور تا دور، از روکش آب ملا استفاده شده که بر زیبایی آن چندان می‌افزاید، و در وسط این قسمت آیات قرآن؟، در زمینه‌ای آبی رنگ نوشته شده و حاشیه تمیز و جالبی را بوجود آورده است.

این ضریح در سال ۱۳۸۳ توسط فردی خیر از اهالی صائین قلعه به نام حاج علی اکبر معینی و به همت هیئت امنای امام زاده یعقوب، اهداء و نصب شده است. در ضمن پس از نصب آن میزان نذورات داخل ضریح، افزایش یافته است.

نحوه اداره امام زاده یعقوب (ع) :

اداره امام زاده یعقوب (ع) از قدیم، به خصوص از دوره صفویه تاکنون طبق اسناد و مدارکی که در این زمینه موجود می باشد، بر عهده افراد مومن و متعهد و خر پیدا کن صائین قلعه واگذار می شده است. و افرادی طی حکمی از سوی سلاطین صفوی و مشورت با بزرگان صائین قلعه به عنوان خامین و اداره کنندگان این امام زاده و املاک و موقوفات آن منصوب می شدند. آنها وظیفه داشتند که تا تمام مسائل و کارهای مربوطه به اداره ، امام زاده یعقوب، تعمیر، احداث مرمت، و موقوفات، آنرا بنحو احسن انجام دهند. با گذشت زمان این افراد تحت عنوان هیئت امنا، از معتمدین صائین قلعه مسئولیتهای فوق را بر عهده گرفته اند.

در حل حاضر نیز هیئت امنا امام زاده یعقوب (ع) با نظارت اداره اوقاف شهرستان ابهر انتخاب و اداره امورات مختلف آنرا بر عهده دارند.

در اینجا اسامی افرادی که در طی چهل و پنجاه سال پیش تاکنون به عنوان هیئت امنادر امام زاده یعقوب (ع) خدمت کرده اند آورده شده است.

۴۵ تا ۶۰ مرحومین ۱- حاج سیروس حسینی ۲- حاج لیف اله خان رضائی جو ۳- حاج علیخان یعنی ۶۰ تا ۷۰ مرحومین ۱- حاج سید موسی حسینی ۲- کربلائی قربان محبی ۳- آقای حاج محمود معینی

۷۰ تاکنون آقایان ۱- حاج میرزا ابوالفضل امین شرعی ۲- حاج سید محمد محبی ۳-

سید جلال احمدی

مهمترین وظایف هیئت امنا امام زاده یعقوب (ع) عبارتند از:

- ۱- اداره امور کلی مربوط به امام زاده .
- ۲- انتخاب خادمین، و واگذاری وظایف مربوطه به آنها
- ۳- سرکشی روزانه ، و رفع نیازها و مشکلات مربوط
- ۴- واگذاری، اداره کشتارگاه بصورت اجاره به افراد داوطلب واجد شرایط
- ۵- جمع آوری نزورات پولی داخل ضریح، و انجام صورتجلسه با حضور نمایندگان اوقاف
- ۶- واگذاری املاک زراعی وقفی به دیگران و دریافت اجاره بهای آن
- ۷- روش اجناس غیرنقدی نزورات مانند فروش و زیراندازها و . . .

۸- تعیین محل ، مخارج نزورات امام زاده یعقوب (ع)

۹-

موقوفات: موقوفات امام زاده یعقوب (ع) بیشتر به صورت املاک وقفی ، زمینهای زراعی می باشد. مساحت املاک وقفی زراعی آن در حدود دویست هکتار می باشد.

اکثر این زمینها بصورت دیمزاد بصورت اجاره به افراد مختلف واگذار می شود، و آنها با

کشت دیمی محصولات مانند گندم یا غیره مبلغ اجاره به هیئت امنا امام زاده یعقوب (ع)

یا اوقاف می نمایند. البته مقداری از زمینهای مذکور زیر کشت باغ انگور قرار گرفته، که

از آب چشمه امام زاده یعقوب آبیاری می گردد که مساحت آن بسیار اندک می باشد.

زائر سرا:

به تعداد ۵۰ اتاق زائر سرا در امام زاده یعقوب وجود دارد. این زائر سراها در دو قسمت واقع شده است، قسمت اصلی به تعداد ۳۶ زائر سرا در وسط صحن دارای نمائی شمالی و جنوبی بصورت اتاقهایی پی در پی در کنار هم قرار گرفته اند، و قسمت فرعی در ضلع غربی امام زاده به تعداد ۱۴ زائر سرا با نمائی فقط شمالی قرار دارند.

تمام این اتاقها در روزهای شلوغ مانند سیزده بدر، یا عید فطر یا اربعین حسنی از روز قبل اجاره شده و بقیه زائرین مجبورند تنها در محوطه و دامنه های اطراف اقامت کنند. مبلغ اجاره برای هر اتاق زائر سرا یک هزار تومان در یک شبانه روز است که توسط خادمین به زائرین در قبال منش اجاره، تحویل داده می شود.

قربانی:

در امام زاده یعقوب (ع) ما سالیانه شاهد هزاران عمل قربانی (هزار دویست مورد) از سوی زوار هستیم. زائرین با داشتن نذر و برآورده شدن حاجات خود، حیوانات مختلف از نوع گوسفند، بز و گاو را در این مکان قربانی می کنند.

رد گذشته، رسم بر این بود که هر کسی قربانی را به امام زاده یعقوب (ع) نذر داشت، آنرا به این محل می آورد، ابتدا دور حرم از بیرون می گرداند. سپس آنرا به کشتارگاه برده و ذبح می نمودند.

در حال حاضر نیز این رسم نه بصورت گذشته، در مواردی مشاهده می شود. قربانیها امروزه در کشتارگاه امام زاده که در ضلع جنوب غربی صحن قرار گرفته ذبح می شوند.

در گذشته کشتارگاه توسط خادمین امام زاده اداره می شد، و آنها در قبال ذبح قربانی، بخشی از فراورده های قربانیها را به عنوان حق الزحمه برداشت می نمودند. ولی در سالهای اخیر کشتارگاه توسط هیأت لمنا، برای زمانی معین یک یا دو سال و مبلغ مشخص، به افراد گیر اجاره داده می شود.

گوشت قربانیها، یا در امام زاده یعقوب (ع) بصورت غذای آبگوشت درست می شود و با دعوت از افراد میهمان، در ناهار یا شام پذیرایی بعمل می آید. و یا آنرا پس از ذبح و متبرک شدن به امام زاده، به خانه آورده و در میان اقوام، و همسایه گان تقسیم می کنند.

نظرات:

نظرات در امام زاده یعقوب (ع) شامل انواع مختلف: قربانی، پول نقد، اشیاء نفیس، طلاجات، فرش های مختلف در ابعاد گوناگون، تابلوهای مختلف، لوازم و وسایل مورد نیاز مانند ظروف، اجاق گاز، پیک نیک، ... به ارزش بیش از سیصد میلیون ریال در طول سال می باشد.

از میان نذورات مختلف به امام زاده، پول ریخته شده به داخل ضریح، سهم بیشتری را به خود اختصاص می دهد. و مقدار آن به بیش از یکصد و پنجاه میلیون ریال در طول سال می رسد.

برای نمونه پول جمع آوری شده از داخل ضریح، در اول سال ۱۳۸۴ (فروردین ماه) از مرز پنجاه میلیون ریال فراتر بود.

در مناسبت‌های مذهبی و ملی، مانند اعیاد و جشنها و ایام سوگواری که ازدحام جمعیت در امام زاده به اوج خود می‌رسد. میزان نذورات پول نیز به داخل ضریح افزایش می‌یابد. جمع‌آوری پول از داخل ضریح در طول سال بین ۸ الی ۱۰ بار صورت می‌گیرد. این امر با حضور هیئت امنا امام زاده یعقوب (ع) و نماینده سازمان اوقاف شهرستان انجام می‌شود. البته جمع‌آوری آن بستگی به مقدار پول در داخل ضریح دارد. اگر مقدار آن زیاد باشد بلافاصله این مسئله صورت می‌گیرد.

نذورات پولی، جمع شده، هر بار پس از جمع‌آوری و شمارش در دفتر هیئت امنا امام زاده، صورت جلسه می‌گردد، و به حساب مشترک هیأت امنا و اوقاف شهرستان ابهر واریز می‌گردد. و حساب دیگری نیز در بانک ملت صائین قلعه به نام حساب امام زاده یعقوب هست که پس از برداشت از حساب مشترک، به این حساب ریخته شده، و برای مصرف در موارد متعدد هزینه می‌گردد.

از کلیه درآمدهای مختلف امام زاده اعم از نقدی و غیرنقدی به میزان ۹۰ درصد از آن برای مخارج امام زاده یعقوب، اختصاص دارد و به مقدار ۱۰ درصد نیز بعنوان حق متصدی گری توسط اداره اوقاف شهرستان ابهر برداشته می‌شود.

مخارج متعدد در امام زاده یعقوب، که از نذورات مردمی هزینه می‌شود عبارتند از:

- ۱- کارهای ساختمانی: همانطوری که در بنای جدید امام زاده یعقوب (ع) به آن اشاره شد، در اجرای فاز اول این بنا به میزان یکصد پنجاه میلیون تومان پول هزینه شده که تمامی آن از محل نذورات مردمی تأمین شده است.

۲- راه- راه امام زاده یعقوب تا صائین قلعه به مسافت ۳/۵ کیلومتر ، قبلاً به صورت راه شوسه خاکی درجه ۳ بود، ولی در سالهای اخیر این راه ، از حمل نورات مردمی و مساعدت شهرداری صائین قلعه و استاندارد زنجان با پیگیری نماینده وقت حاج آقای مصطفی مرسلی عریضتر و پس از زیرسازی آسفالت گردیده است. هر چند این راه در حال حاضر کفاف تردد وسایل حمل و نقل ، امروزی را نمی دهد، لذا امید است در آینده با توجه به افزایش زاوار و رفت و آمد بسیار به این ملک، که در مناسبتهای مختلف، شاهد آن هستیم تدابیری ویژه و سریعی به آن اندیشیده شود.

۳- برق: امام زاده یعقوب (ع) یک بنا و مجموعه عظیم، تاریخی ، زیارتی و تفریحی، مهم در سطح استان زنجان می باشد. دارای و حرم ، شبستان، مسجد، و ۵۰ اتاق زائر سرا، صحن و محوطه بزرگ ، انبار، کشتارگاه، سرویس دستشوئی، . . . و متصل به شبکه برق سراسری می باشد. لذا حضور مداوم و همیشگی زوار در طول سال برای زیارت و تفریح ، و اقامت ، نیاز به روشنائی و مصرف برق را افزایش می دهد که هزینه آن از محل نذورات مردمی تامین و پرداخت می شود.

۴- خدام: در امام زاده یعقوب (ع) بطور مداوم در طول سال به تعداد چهار نفر خدمه، حضور دارند، که وظیفه حفاظت و نگهداری و نظارت راهنمایی زائرین، تحویل زائر سرا به میهمانان، و کارهای بهداشتی و نظافتی این مجموعه را بر عهده دارند. که بصورت قراردادی یا رسمی در استخدام امام زاده قرار گرفته اند. و ماهیانه مبالغی بعنوان حقوق و مزایا به این افراد از محل درآمدهای آن ، تعلق می گیرد.

۵- هزینه آب: از برکات حضور امام زاده یعقوب (ع) در این مکان مرتفع وجود چشمه آب شیرین و گوارا می باشد که در سالهای اخیر با وجود خشکسالی در سطح کشور و منطقه از میزان و مقدار آن کاسته نشده است و این از معجزات این مکان مقدس به حساب می آید. لذا برای انتقال آب از چشمه که در ضلع غربی صحن امام زاده قرار گرفته ، ایجاد آب انبار و لوله کشی از آن به ، دیگر نقاط جهت استفاده زائرین هزینه هائی را بدنبال داشته، که باز ازن هزینه ها از محل نزورات مردمی تأمین شده است.

۶- و هزینه های دیگری مانند، تلفن، سوخت و حرارت در زمستان، و سایر و سایل جنبی، آسفالت پشت بام، زائر سراها، گچ کاری و رنگ اتاقها، . . . همگی از درآمد حاصله از نزورات ، صرف می شود.

امام زاده یحیی (ع)

این آرامگاه در قسمت جنوبی صائین قلعه در کنار تپه تاریخی و محلات و خانه های واقع شده است . بقعه ای با ازاره سنگ تراش قرمز رنگ و دیوارهای آجری ساده است. به جانب شرقی بنای چهار ضلعی این بقعه که می توان آن را از آثار قرن هفتم یا هشتم هجری به شمار آورد. به اعتباری در دوران صفویه، ایوانی افزوده اند که راه پله بام آرامگاه در جانب شمال غربی آن قرار گرفته است. گنبد فراز بنا . شلمجی نزدیک به رک است که بر اثر مرمت های انجام شده تناسب های مطلوب را از دست داده است در چهار جانب بنا چهار در گاه قرار داشته است که دو درگاه شمالی و غربی آن در گذشته بسته اند. طرح داخل بقعه اصلی با توجه به فرورفتگی درگاهی چهارگانه، عبارتست از

یک دوازده ضلعی که گوشه‌های اصلی آن نزدیک به منحنی است. در گوشه‌هی بالای بنا برای ساختن پوشش سقف، ترنبه‌هایی که داخل آن‌ها مقرنس بندی شده، ایجاد گشته است. قسمت داخلی بنا فاقد تزئینات است و فقط در نمای بیرونی و در انتها الیه گنبد، یک ردیف کاشی فیروزه‌ای کار شده بود.؟؟ میان بقعه صندوق چوبی مثبت کاری شده زیبایی قرار داشت که دیوارهای آن با نگاره‌های گیاهی پر کار و خوش نقش زینت شده بود. در جانب شمالی صندوق کتیبه‌ای مشتمل بر آیات قرآنی و نام سازنده صندوق و تاریخ ۷۹۷ هـ ق خوانده می‌شود. در قسمت بالای صندوق نیز دور تا دور بر روی یک حاشیه، آیات قرآنی دیگری با خط ثلث کنده کار شده بود. صندوق مزبور از نمونه‌های جالب مثبت کاری قرن هشتم به شمار می‌رود. و صاحب آرامگاه از اولاد امام موسی کاظم (ع) می‌باشد «زنده دل، حسن، ۱۳۳۱ ص ۸۴»

بنای فعلی امامزاده یحیی (ع) در چند سال اخیر به کوشش شهرداری صائین قلعه و سازمان میراث فرهنگی، تعمیر و مرمت گردیده است. و اطراف حیاط و محوطه امام زاده و تپه تاریخی حصاری از نرده‌های آهنی ایجاد شده و داخل محوطه تمیز و گلی کاری گشته و برای ایجاد نظم و حفاظت از آن فردی را به این کار گذاشته‌اند.

محوطه امام زاده یحیی (ع) از قرن هفتم و هشتم هجری تا سی سال اخیر بعنوان قبرستان استفاده می‌شده و در نزد اهالی صائین قلعه به قبرستان پائین معروف است که بعلت محدودیت آن، قبرستان به گلزار شهدا در جنوب شهر انتقال یافته است.

در وسط شبستان قبر امام زاده یحیی (ع) قرار گرفته و در کنار قبر امام زاده عده‌ای از علما و بزرگان سادات شهر از جمله مرحوم حجت الاسلام سید ضیال‌الدین حسینی، سید عیسی حسینی و سید قوام‌الدین حسینی حاج ابراهیم صباحی و در کنار بقعه فتح‌الرخان رضائی خود و در سمت چپ این آرامگاه، سنگ نوشته‌ای با تاریخ ثبت شده به نام امینی که از اجداد امینی‌های صائین قلعه می‌باشد مشاهده می‌شوند، شده‌اند.

امام زاده یحیی (ع) از اولاد امام هفتم حضرت موسی بن جعفر (ع) می‌باشد. پس از مهاجرت امام رضا (ع) به اجبار مأمون خلیفه عباسی به ایران، در کنار آن حضرت گروهی از بی اعمام و منسوبین به این خاندان، و یا پس از آن، از جمله امام زاده یحیی (ع) به کشور ما مهاجرت نمودند. این امام زاده بنا به قول مورخین، در نبردهائی که میان طرفداران امامان شیعه و کلام محلی وابسته به خلفای عباسی رخ داده، شرکت داشته و در جریان این مبارزات به شهادت رسیده است.

پس از شهادت، ایشان توسط مردم صائین قلعه در جنوب این شهر در کنار تپه تاریخی و تکیه قدیمی که مرکز آن بوده دفن شده است. و بنائی بر آرامگاه ایشان احداث می‌شود که سابقه آن به قرن هفتم هجری می‌رسد.

این محل از گذشته تا سالهای اخیر مرکز انجام مراسم و فعالیت‌های مذهبی، سیاسی، اجتماعی فرهنگی در این شهر بوده است.

وجود مسجد جامع یا تکیه قدیمی، در این محل، قبرستان قدیمی در اطراف آن قرار دارد. و مراسم عزاداری سالار شهیدان در ایران سوگواری ماه محرم، بخصوص تاسوعا و

عاشورای حسینی، سخنرانی، تعزیه و شبیه خوانی، با اجتماعی مردم، در این محل صورت می‌گرفت است.

در تکیه قدیمی و مسجد جامع در کنار امام زاده یحیی (ع) چاه آبی وجود داشته که بسپله پله‌هایی از آن چاه آب برداشت می‌شد. در داخل مسجد، سنگ نوشته‌ی بزرگ وجود داشت، که پشت آن راه دخمه و سردابه‌ای بوده است، و از آن بعنوان قبرستان خصوصی طایفه مخصوص «امینی‌ها» که جسد مردگان خود را در آن قرار می‌دادند، استفاده می‌شد است.

در حال حاضر این امام زاده، از ارج و احترام بالائی، نزد مردم این شهر و شهرها و روستاهای دیگر دارد. و بسیاری از مردم در طول سال با داشتن نذر و نیاز به زیارت این محل می‌آیند.

در این امام زاده در طول هفته بخصوص روزهای پنج‌شنبه و جمع، شاهد حضور مردم بخصوص زنان می‌باشیم که با نذر و نیت قبلی، و با دعوت از دیگر زنان، از دیگر زنان. انواع خوراکیهای نذری مانند، چای - آن پنیر سبزی - آش، شیرینی، حلوا، پخش می‌کنند. میزان نذورات به این امام زاده در مقایسه با امام زاده یعقوب (ع) بسیار اندک و بیشتر از نوع نذورات بولی می‌باشد. که توسط هیئت امنا و خادم آن، صرف امور حفاظتی آن می‌گردد.

امام زاده قاسم و سارا (ع) :

این امام زاده‌ها بنا به گزارش افراد مسن و کهنسال، برادر و خواهری بودند که در کنار هم دفن شده‌اند، در گذشته در ناحیه شمال شرقی صائین قلعه که اطراف آنرا باغات و مزارع فرا گرفته بوده در کنار، راه قدیمی ورودی اول جاء ترانزیت به صائین قلعه قرار داشتند.

در حال حاضر بر اثر گسترش شهر اطراف آنرا ساختمانها قرار گرفته و در وسط بلوار سی متری نواب، واقع شده است. بنای قبلی از خشت و گل بوده و قبر این امام زاده‌ها و بقق گلی، که بصورت مناره‌ای از وسط به بالا کشیده شده بود. قرار داشت. ولی در سالهای اخیر منای قبلی تخریب و بجای آن بنائی چهار ضلعی با گنبد گرد کاشی کاری شده در مجاورت آن، از سطح آجر و آهن، ایجاد شده است. این امام زاده‌ها فاقد شجره نامه و زیارت نامه مخصوص می باشند. ولی نزد مردم صائین قلعه از قدیم الایام ، از ارزش و احترام، والائی برخوردار بوده و هستند. در طول سال مورد زیارت اهالی صائین قلعه، قرار می گیرد و پخش چای و خوراک نذری، که بیشتر توسط زنان و با دعوت از دیگران، ضرورت می گیرد. از رسومات محلی و مذهبی این مکان بشمار می رود.

باورهای زیارتگاهها :

باورها بر اساس ویژگی های قویم- ملی - مذهبی- نژادی- تاریخی و جغرافیائی بوجود می آیند و همواره از جایگاه خاصی در فرهنگ عامه برخوردار بوده اند. باورها نقش موثری را در تفکرات اندیشه ها عقاید، ویژگیهای شخصیتی ما ایفا می کند. باورهایی که در مورد زیارتگاه وجود ارد متعدد متنوع و شاید متضاد باشد. اما آنچه که مسلم است این باورها وجود دارند و همه ما هنگامی که در ارتباط با امامزاده ها قرار می گیریم خواسته و ناخواسته از آنها تأثیر می پذیریم. باورهایی که در ارتباط با امامزاده ها وجود دارند و گونه اند . یک کلیه کارها اعمال- رفتارها- حرکات وقتی تفکرات و اندیشه هایی که پرداختن به آنها در محدوده یک امامزاده ممنوع و لازم اجتناب شمرده می شوند. کارهایی مانند دزدیدن اشیای داخل زیارتگاه تخریب و صدمه زدن به امامزاده آلوده کردن محیط و رعایت نکردن بهداشت ، و اندیشه های نادرست مانند شک کردن در سابقه مذهبی یک امامزاده و یا به منجر گرفتن نذر و نیازها و غیره [که این اعمال و رفتارها ممنوع در قلمرو امامزاده ها نوعی تابط به شمار می روند] (روح الامینی- محمود مبانی انسان شناسی - ص ۲۹۶) روح الامینی در ادامه می افزاید «تابوهائی که در محدوده یک زیارتگاه قرار دارند را می توان به دو گروه تقسیم کرد، گروه اول تابوهائی هستند که ریشه در مذهب دارند یعنی اعمالی که آئین ها و قوانین مذهبی آنها را منع کرده است. مانند دزدی و یا به مسخره گرفتن اعمال مذهبی و اما گروه دوم تابوهائی هستند که ریشه در فرهنگ و آداب رسوم ما دارند مانند تخریب کردن زیارتگاه یا بی احترامی به

خادمین، نوع دوم شامل اعمال و رفتارهایی که حلال و پسندیده است. و انجام آنها توصیه شده و اجر و پاداش دنیوی و اخروی خواهد داشت مانند، نذورات، قربانی کردن، وقف نمودن، تمیز کردن محوطه امام زاده‌ها- شستن فرش‌ها و زیراندازها- غبار رویی صحن و مساجد آن، می‌توان اشاره کرد.

با توجه به اینکه مشکلات روزمره زندگی، گروههایی از مردم را از پرداختن به امور معنوی تا حدودی دور کرده است، ولی با این همه زیارتگاهها همچنان مریدانی دارند که، اجازه می‌دهند تا روح خسته مردم در گرداگرد این مشکلات تلطیف پیدا کند، و زمینه آرامش روحی و رونی و تصفیه آنرا فراهم سازد.

[دست یافتن به دامان بزرگان و تکیه کردن به آنها، برای حل مسائل و مشکلات از خصوصیات طبیعی بشر و از خصائص فطری آدمیزاد بوده است. کسانی که حاجتی دارند از اوضاع روزگار گله مند می‌باشند، مقامی هستند تا بتوانند حاجتشان را برآورد یا از نگرانی رهایش سازد.] «رکنی یزدی، ۱۳۶۲ - ص ۹۲»

انسان زائر از طریق توسل و شفاعت خود را به درگاه الهی نزدیک می‌کند، و انسان گنهکار از رحمت الهی ناامید نمی‌گردد، به درگاه خداوند و امامان معصومین پناه می‌برد، و از پیشوای مقرب به درگاه خدا تقاضای شفاعت می‌کند.

در هنگام زیارت برخی افراد از گناهان گذشته توبه می‌کنند. بدین جهت روح و روان آنان از آلودگی‌ها پاک و پس از زیارت احساس آرامش، روحی و روانی می‌کند.

شکل دیگر از توسل به اماکن متبرکه و مقدس، و امام زاده‌ها، افروختن - شمع . بستن دخیل، ارائه اجناس مورد نیاز زیارتگاهها، آجیل مشکل گشا انواع خوراک نذری. ریختن پول در ضریح، قربانی و . . . می باشد. که تمامی این موارد می تواند از کارکردهای زیارتگاهها باشد که در ادامه به بررسی آن می پردازیم.

کارکرد مذهبی :

زیارتگاهها از جمله اماکن مذهبی هستند، که بیشتر آنها بعد از ورود اسلام به ایران در اقصی نقاط این کشور بوجود آمدند. این مکانها یکی از مظاهر ویژه دین اسلام محسوب می شوند که کارکردهای مذهبی مختلف و متنوع از آنها مشاهده می شود. دلایل این ادعا را می تون در نقشی که زیارتگاهها در انجام دادن اعمال مذهبی مانند نماز و عبادت، دعا، نیایش، زیارت، نماز و دعا بعد از زیارت، و همچنین مرکزی برای تصمیم گیریهای اجتماعی، و سیاسی ایفا می کنند، جستجو کرد. علاوه بر آن جشنها و عزاداریها و دیگر مراسم مذهبی نیز در این اماکن مقدس برگزار می شود.

در امامزاده یعقوب (ع) در طول سال، زائرین آن حضرت از شهرها و روستاهای اطراف با خلوص قلبی و نیست باطنی، جهت ارادت به آن آستان ، به زیارت می آیند، از آداب زیارت ائمه و امامزاده‌ها ، غسل گرفتن، وضو داشت، اذن دخول خواستن، زیارت نامه خواندن، بوسیدن ضریح یا جای پای و دور حرم گردیدن، نماز زیارتست و مستحبی خواندن ، و . . . می باشد، لذا زوار این مکان مقدس نیز با رعایت تمامی این آداب به زیارت آن می شتابند زیارت نامه و نماز می خوانند، زیارت می کنند، دخیل می بندند، پول

و اجناس قیمتی مانند طلا و غیره داخل ضریح می اندازند و اگر نذرهای دیگری داشته باشد، بصورت های مختلف مانند قربانی کردن، و خیرات نمودن، میهمان دعوت کردن و را به نحو احسن به انجام میرسانند. امام زاده های صائین قلعه، امام زاده یعقوب (ع) و امام زاده یحیی (ع) در مناسبت های ملی مذهبی، بخصوص ایام محرم و شبهای قدر، ۲۸ صفر، و . . . پذیرای جمعیت انبوه عزادار بصورت های مختلف در هیأت های مذهبی، دسته های زنجیرزنی و سینه زنی، گروه های تعزیه و شبیه خونی می باشد. در ضمن با توجه به موقعیت جغرافیائی بسیار خوب امام زاده یعقوب (ع)، در جشن ها و مراسم و تعطیلات ملی، مذهبی، مانند عید سعید فطر و سیزده بدر، هر سال جمعیت زیادی پراز زیارت و تفریح در زائرسراها و اطراف امام زاده یعقوب و دامنه های سرسبز آن، حضور می نمایند. در گشته ای نه چندان دور نمای هیئتهای مذهبی و دسته های عزاداری، در روزهای تاسوعا و عاشورای حسنی از تمامی نقاط شهر به سمت امام زاده یحیی (ع) حرکت می نمودند و در آن صحن پس از اجتماعی به استماع سخنرانی روحانیون شهر می پرداختند. سپس تعزیه باشکوهی در آن محل توسط تعزیه خوانان با تجربه محلی اجرا می شد.

۲- کارکرد تاریخی: چون قدمت اغلب زیارتگاهها اغلب به قرن هفتم و هشتم هجری باز می گردد. این اماکن مذهبی تاریخی یکی از عناصر مهم در شناخت آثار و ابنیه تاریخی بشمار می روند. از نظر مردم شناسی و تاریخ بسیار مهم و با ارزش می باشد و از آنها می توان، اثر هنری. و جای پای از گذشته را یافت. چگونگی ساخت یک امامزاده و

تاریخی ساخته شدن آن و انگیزه‌هایی که باعث بوجود آمدن آن شده است اما را با آثار بجامانده از فرهنگ و تمدنهای بشری در هر نقطه از جمله در جامعه مورد تحقیق آشنا می‌کند: در نتیجه افتخاری برای افراد بومی و محلی بشمار آمده و سعی در معرفی و شناسائی آن به دیگران بر می‌آیند، [از طرف دیگر مطالعه و شناسائی این گونه بناها و شناخت تاریخ تمدن و فرهنگ در زمان ساخت آنها نوعی انگیزه و تلاش در افراد جامعه در جهت حفاظت فیزیکی از آنها ایجاد می‌کند] (بیرو، آلن ۱۳۷۱)

از طرف دیگر مردم ایران پس از گرایش به اسلام نسبت به ائمه اطهار علاقه و آفری نشان می‌دادند و درد خلال جنگ شماری از اولاد و منسوبین به ائمه اطهار علاقه و آفری نشان می‌دادند و در خلال جنگ شماری از اولاد و منسوبین به ائمه اطهار (ع) در ایران شهید شدند و بعدها قبور شهدا مأمن و حمل راز و نیاز و مورد احترام مردم قرار گرفت. بدنبال آن اقداماتی جهت ساختن بنا و آرامگاه برای آنها بعمل آمد. لذا بررسی این اماکن با قدمت دیرینه می‌تواند کمک موثری به شناخت، معماری، همت مردم، هنر آن دوره تحولات و حوادث مربوط به آن، نحوه برخورد دولتهای وقت با این امکان، میزان توجه و کمک مالی آنها نزورات مردمی و خیرات افراد خیر برای بازسازی و احیا آنها، در طول دوره‌های مختلف، ایجاد می‌کند.

بطور مثال، در مسافرت اجباری امام رضا (ع) که به زور از طرف مأمون خلیفه عباسی از مدینه به ایران عزیمت فرمودند در کنار ایشان گروهی از اولاد امام موسی بن جعفر و بنی اعماش نیز، یا بعدها به ایران مهاجرت نمودند، از جمله ایشان حضرت امام زاده

یعقوب (ع) و امام زاده یحیی (ع) بودند که توسط حکام محلی وابسته به خلیفه عباسی به شهادت رسیدند. مزار مطهر آنها در صائین قلعه قرار گرفته است از آن پس دوستان و خاندان علی (ع) همواره در جهت حفظ، احترام از قبور ایشان نهایت سعی و تلاش خود را آغاز و در زمینه ایجاد آرامگاه با استفاده از معماران و بنایان با تجربه تمام تلاش خود را به کار گرفتند و با احداث بنای آرامگاهی هم هنر معماری خود را به رخ آیندگان کشیدند و هم نهایت احترام، ارج ارزش خود را به آنها آشکار ساختند.

۳- کارکرد هنری: هنری پدیده ای است که از دیرباز فکر و اندیشه بشر را به خود مشغول داشته است و جنبه های مختلف زندگی انسان را در ارتباط با آن زندگی در بر گرفته است و برای ثبات و دوم خود به تکامل نیاز دارد. [و تکامل یک هنر بر اساس محرک های دینی و دینی صورت می گیرد.] (گراباره، ۱۳۷۳، ص ۴۶). و دین اسلام، آئین ها و قوانین خود یکی از قوی ترین محرک های دینی در تکامل هنر در ایران می باشد. پس از فتح ایران بدست اعراب، هنر ایرانی و با اندیشه های اسلامی آمیخته شد. و این مفهوم در بناهای مذهبی اسلامی به خوبی قابل مشاهده است. از جمله این بناهای مذهبی که پس از اسلام در ایران ساخته شدند مساجد و امامزاده ها هستند. که مجموعه ای از آثار هنری ایرانی و اسلامی به حساب می آیند. مجموعه ای که با بهره گیری از خاصیت منحصر به فرد دین اسلام معینی [پذیرش عناصر قوی و حمله و آمیزش با آنها] (جنس ۱۳۶ ص ۱۹۱) بوجود آمده است. اماکن مذهبی مانند مساجد و امامزاده ها سکان مناسبی برای حفظ آثار هنری می باشند و مفاهیم اسلامی را با زبان هنر، تصویر و رنگ،

معماری کاشیکاری، گچ‌بری، آئینه‌کاری، نقاشی، حکاکی و کنده‌کاری و . . . بیان می‌کند بعنوان مثال ضریح جوبی گرانبهائی که در قرن هشتم هجری در استان گیلان در شهر لاهیجان در نهایت دقت و ظرافت ساخته شده و به آستان مقدس امامزاده یحیی (ع) اهداء گردیده بود. مفاهیم اسلامی را در زبان هنر ایرانی به نمایش کشیده بود بطوریکه در جانب شمالی ضریح کتیبه‌ای مشتمل بر آیات قرآنی و نام سازنده حک گردیده و یک حاشیه دور تا دور ضریح آیات قرآنی دیگری (یس) با خط ثلث کنده‌کاری شده بود و در سطوح دیگر ضریح نقوش و طرحهای گیاهی زیبایی حکاکی گردیده بود. در نهایت صندوق مزبور از نمونه‌های الب مثبت‌کاری قرن هشتم در هنر ایرانی اسلامی به شمار می‌رود.

۴- کارکرد روانشناسی: انسان در زندگی با موانع مختلف، روحی، روانی، جسمی مادی مواجه می‌شود و سعی در رفع این موانع و از میان برداشتن آنها را دارد. ولی زمانی که انسان نتواند بر مشکلات زندگی غلبه کند به واسطه عواطف و احساسات زمانی که انسان نتواند بر مشکلات زندگی غلبه کند به واسطه عواطف و احساسات خود دچار نوعی پریشانی روانی می‌شود که روح و روان او را آزرده می‌سازد. لذا برای رهایی از این پریشانی و آزرده‌گی از نظر روانشناسی نیاز به تخلیه روانی پیدا می‌کند. [دین و مذهب از جمله پدیده‌هایی هستند که توانائی آرامش روحی انسانها را در خود نهفته دارند]. (رکنی یزدی، ۱۳۶۲) زیارتگاه به واسطه اعتباری که از نظر مذهبی در بین مردم دارند از مکانهای مناسبی برای تخلیه روحی و روانی به حساب می‌آیند. فضای اماکن مذهبی

فضای روحانی و آرام بخش است فضائی که به انسان، صبر، اطمینان در برابر مشکلات روحی روانی می دهد. و این مسئله بقدری مشهود و ملموس است که افراد در جامعه ما هر گاه با مشکلی مواجه شوند به این اماکن متوسل می شوند و اطمینان قلبی درند که اگر با نیت پاک و خاص به آنها توسل جسته اند مشکلاتشان حل خواهد شد. لذا با توسل و استغاثه به درگاه خداوند متعال و شفیع قرار دادن آنها و ریختن اشک شوق از داشتن چنین تکیه گاهی مطمئن تخلیه روانی شده و آرامش روحی به دست می آورند همچنین ما در احادیثی داریم که زیارت امامان و مسئولین به آنها برای پیروان و دوستان ائمه اطهار (ع) امری است در حد واجب لذا فرد زائر برای زیارت آنها توصیه شده و انجام آنرا بر خود فرض می داند.

در حدیث آمده زیارت امام حسین (ع) و ائمه فرضی است بر هر مومن و هر که ترک کند آنرا حقی از خدا و رسول ترک کرده باشد.

در حدیث دیگر وارد است که هر امامی را عهد است بر گردن اولیاء و شیعه خود و از جمله تمامی بعهده زیارت قبور ایشان است.

بنابراین انجام عمل زیارت به خرد نوعی آرامش خیال و اطمینان روانی می دهد که به وظیفه خود در زیارت قبور ایشان عمل نموده است، از طرف دیگر فرد زائر به علت فضای معنوی و قدسی حاکم در آرامگاه ائمه، از نظر روحی و روانی احساس سبکی و راحتی می کند و به علت اثر مطلوب در روحیه افراد پس از زیارت و بازگشت همواره ما

در افراد، آرزوی دیدار و زیارت مجدد را مشاهده می کنیم، که این امر میتواند به عنوان کارکرد مطلوب عمل زیارت و اماکن مقدس محسوب گردد.

در ضمن شنیدن و دیدن معجزات امام زاده‌ها در تسکین روحی افراد، در زیارت تاثیر

فراوان دارد. به عنوان مثال اخیراً ما شاهد یک معجزه از امام زاده یعقوب (ع) بودیم که

در جریان آن کودکی کور از شهر کرج در آستان امام زاده شفا یافته و بینا شده بود.

۵- کارکرد سیاسی: ایجاد امام زاده در ایران توسط ایرانیان و علاقه به خاندان پیامبر

گرامی اسلام (ص) می توان در پدیده‌های مختلف سیاسی جستجو کرد. علاقه به

حکومت عدل علی (ع) و امامان بحق شیعه و سپس اولاد ایشان و بعد احداث اماکن

مقدس مذهبی و امامزاده‌ها نوعی اعتراض به اعراب مسلمانی بود که پس از ظهور اسلام

ایران را فتح کردند و در طول حکومت خود فشارهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی را بر

ایرانیان اعمال کردند. مردم جامعه ما برخلاف تمایلات حاکم عرب مذهب شیعه را

پذیرفتند و [«امامزاده‌ها را به عنوان سمبل تمایلات سیاسی و مذهبی بوجود آوردند»]

(رکنی یزدی، محمد مهدی ۱۳۶۲)

اماکن مقدس همواره موجب برتری سیاسی، اجتماعی یک منطقه نسبت به منطق دیگر

بوده‌اند و شهرها و روستاهای همجوار را به لحاظ مختلف تحت الشعاع خود قرار داده و

از قرب و منزلت بالاتری در میان مردم منطقه، یا استان و کشور برخوردار بوده‌اند. دو

عامل دینی و سیاسی از عوامل غیراقتصادی هستند که هر کدام به نوبه خود می‌توانند

باعث گسترش و توسعه یک شهر را فراهم سازند. عامل سیاسی انتخاب شهری به عنوان

مرکز حکومت، استان، ایالت، منطقه از دیرباز در ترقی و آبادی بسیاری از شهرهای مختلف سهم بزرگی داشته است. در کنار این عامل، عامل مذهبی نیز یک عامل غیراقتصادی است که بر اثر قرار گرفتن اماکن مقدس به صورتهای مختلف، مانند قبله شهر مکه، مدینه شهر پیامبر، و شهرهای کربلا، نجف، مشهد و مدفن امامان شیعه و بسیاری از شهرها که در آن آرامگاه امام زاده یا قدمگاه امامان وجود داشته است در گسترش این شهرها موثر بوده و همه حیثیت و شهرت و ثروت آنها مدیون همین ارج و بهای روحانی است.

قرار گرفتن آستان مقدس امام زاده یعقوب (ع) و امام زاده یحیی (ع)، در شهر صائین قلعه که از اولاد امام موسی بن جعفر (ع) می باشند و حضور گسترده زوار از شهرها و روستاهای مختلف، برای زیارت، و رونق رفت و آمد و فعالیت اقتصادی، و خدمت در آستان امام زاده‌ها بصورت خدام یا هیات امناء، همواره در زمانهای مختلف، افتخار بزرگی است که نصیب مردم شهرها ما شده است.

۶- کارکرد اقتصادی: کارکردهای اقتصادی یک زیارتگاه را در موارد مختلف و متنوع می توان جستجو کرد. افرادی که به اماکن مقدس مراجعه می کنند هدایای نقدی و غیرنقدی خود را به زیارتگاه پیشکش می کنند، از قبیل پول، طلا و جواهر، فرش های بستافت، تابلوهای مختلف، زیراندازهای متنوع، پارچه های مختلف اجناس عتیقه و . . . علاوه بر این اینگونه اماکن معمولاً دارای زمینهای وقفی فراوانی هستند وجود این زمینها

و درآمد حاصل از آن به اعتبار اقتصادی زیارتگاه کمک می‌کند و همگی در رشد و توسعه اقتصادی منطقه نقش مهمی دارند.

همچنین در روزهای خاص، در تعطیلات و مناسبت‌های مختلف، مذهبی، ملی منطقه‌ای،

به‌خصوص در ایام جمعه‌ها، . . . وجود بازارها و دستفروشی‌های که کالای خود را در

معرض فروش زائرین قرار می‌دهند از کارکردهای مهم اقتصادی زیارتگاهها بشمار

می‌روند. در امام زاده یعقوب (ع) روزهای تعطیل با شاهد حضور انبوه مردمی هستیم که

علاوه بر زیارت هدایای مختلف خود از یک زیر اندازی گرانبها و ریختن پول و ضریح

گرفته تا یک تابلو کوچک از ائمه یا ادعیه قرآنی، به آستان امام زاده تقدیم می‌دارند، که

باعث رونق و گسترش بنای این محل شده است. در کنار آن، در محوطه صحن و کنار

زائر سراها، با نظاره‌گر یک بازار بزرگی از اجناس کالاهای مختلف هستیم که توسط

افراد دستفروش و مغازه‌داران محلی، از صائین قلعه و شهرها و روستاهای اطراف ایجاد

می‌شود و باعث سود و رونق فعالیت اقتصادی آنها می‌گردد. بطور مثال میزان نذورات

مردم (فقط پول) در ماه اول سال ۱۳۸۴، که بدنبال اربعین حسینی و ۲۸ صفر، از داخل

ضریح امام زاده یعقوب (ع) جمع شده بود از مرز پنج میلیون تومان فراتر بود بر همین

اساس ارزش مبادلات و خرید و فروش کالا و اجناس در محوطه امام زاده در این مدت

از مرز دهها میلیون تومان بیشتر خواهد بود.

۷- کارکردهای اجتماعی و فرهنگی

بوجود آمدن اماکن مذهبی و امامزاده‌ها در بخشهای مختلف این کشور تغییرات فرهنگی و اجتماعی و رفتارهای خاصی را بوجود آورده است. افرادی که به این اماکن مراجعه می‌کنند. مردمانی از شهرها و روستاهای مختلف با رفتارها، اعتقادات، اندیشه‌ها و آداب و رسوم و تفکرات متنوع فرهنگی هستند، ارتباط آنها با یکدیگر باعث تبادلات فرهنگی میان آنها می‌گردد. آنها هر کدام ویژگی‌های فرهنگی خود را در معرض دید دیگران قرار می‌دهند و از این طریق فرهنگ خود را منتقل می‌کنند و از طرف دیگر با مشاهده رفتارها و آداب رسوم مختلف آنها بخشی از عناصر فرهنگی دیگران را اخذ می‌کنند. هر گاه میان افراد جوامع در نتیجه ارتباط عناصر فرهنگی رد و بدل گردد مبادله فرهنگی گویند. در فرهنگ زیارت نحوه دعا خواندن، زیارت کردن، بوسیدن ضریح یا لمس کردن، زیارت نامه خواندن از عناصر مختلف آن بشمار می‌روند همچنین نذرهای مختلفی که مردم داشته‌اند، مانند قربانی، نحوه پخش آن، نحوه پذیرائی از زائرین، پخش خوراکیهای نذری دیگر، همه و همه دارای یک سری هنجارها و آداب و رسومی است که در نزد افراد و مردم مختلف، متنوع و گوناگون می‌باشد. لذا هر یک از این عناصر می‌تواند در ارتباط افراد زائر به یکدیگر منتقل شوند. در ایام سوگواری در مناسبتهای مذهبی ما شاهد حضور انبوه زائرین از شهرها و روستاهای اطراف در دسته‌های عزادارانی در صحن امام زاده یعقوب (ع) هستیم. در این مراسم نحوه عزاداری هیئت‌ها نوع لباس، نحوه سینه‌زنی و زنجیرزنی، نوع وسایل صوتی در پخش صدا، نوع اشعار و مرثیه خوانی، و... می‌تواند

مورد تقلید و استفاده دستجات و هیأت‌های مذهبی حاضر در این اماکن شوند. از نظر اجتماعی نیز باعث گسترش تعامل اجتماعی میان افراد می‌گردد و روابط اجتماعی جدیدی میان آنها ایجاد می‌کند و این امر نیز باعث وحدت و هماهنگی و همبستگی مردم در جامعه می‌تواند باشد.

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

www.kandoocn.com

فهرست منابع و مأخذ :

- ۱- آشفته تهرانی- امیر، جمعیت شناسی اقتصادی و اجتماعی و برنامه ریزی نیروی انسانی انتشارات پرشکوه- چاپ اول، ۱۳۸۲.
- ۲- الیاده، سر چاه رساله در تاریخ ادیان، ترجمه جلال ستاری، انتشارات سروش چاپ اول، ۱۳۷۲.
- ۳- برو، آسن، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه دکتر باقر ساروخانی، انتشارات کیهان چاپ دوم، ۱۳۷۱.
- ۴- حسین، هرو، تاریخ هنر، ترجمه پرویز مرزبان، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی- چاپ دوم، ۱۳۶۸.
- ۵- یوسفی جولندان، منصور، پایان نامه نقش زیارتگاهها در زندگی اقوام تالش، واحد مرکزی دانشکده علوم اجتماعی تهران، ۱۳۸۳.
- ۶- روح الامینی، محمد، زمینه فرهنگ شناسی ، انتشارت عطار، چاپ اول، ۱۳۶۵
- ۷- روح الامینی محمود، مبانی انسان شناسی، انتشارات زمان چاپ دوم، ۱۳۶۲.
- ۸- رکنی یزدی، محمد مهدی، شوق دیدار، ناشر اداره امور فرهنگی آستان قدس رضوی چاپ اول ۱۳۶۲.
- ۹- عسگری، خانقاه، اصغر ، مردم شناسی (روش ، بینش، تجربه) انتشارات شب تار ، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۳.

- ۱۰- گرابار، انگ، مسجد نمونه هنر دینی در اسلام، ترجمه محمد سعید رضایی کاشانی، فصلنامه هنر، شماره ۲۶، پائیز ۱۳۷۳.
- ۱۱- مستوفی، حمدالله، نزهه القلوب، انتشارات طه- چاپ اول ۱۳۷۸
- ۱۲- سترینج، گی، جغرافیایی تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی، ترجمه محمد عرفان انتشارات علمی فرهنگی، وزارت فرهنگ و آموزش عالی، چاپ سوم ۱۳۶۷.
- ۱۳- فضائی، یوسف، سیر تحولی دینهای یهود و مسیح، چاپ تهران، ۱۳۵۶
- ۱۴- جان ناسن، تاریخ جامع ادیان، ترجمه علی اصغر حکم، چاپ تهران، ۱۳۴۴.
- ۱۵- فضائی، یوسف، بنیادهای اجتماعی دین، چاپ تهران، عظامی. ۱۳۵۶.
- ۱۶- شبیانی، ژان، سفر اروپائیان به ایران، ترجمه سید ضیاءالدین دهشیری- انتشارات علمی فرهنگی ۱۳۸۱.
- ۱۷- هیوم، رابرت، ادیان زنده جهان، ترجمه عبدالرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ الهدای - ۱۳۷۳.
- ۱۸- ثبوتی، هوشنگ، بناهای آرامگاهی استان زنجان، انتشارات زنگان، چاپ اول ۱۳۷۷.
- ۱۹- زنده دل، حسن، مجموعه راهنمای ایرانگردی استان زنجان- نشر ایرنگردان، ۱۳۳۱
- ۲۰- دکتر نواجش، مهرداد درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های مردم شناسی، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک، چاپ اول ۱۳۸۲.
- ۲۱- خانم سخنی، ژینوس، جزوه مردم شناسی شهری، دانشگاه آزاد واحد مرکزی، ۱۳۸۲.

۲۲- دکتر فرید، محمد صادق، جزوه تاریخ اندیشه‌های مردم شناسی - دانشکده علوم اجتماعی - ۱۳۸۳.

۲۳- حکمت، علی اصغر، تاریخ ادیان، نشر ابن سینا، چاب سوم، اسفند ۱۳۴۵

۲۴- جمشید آزداگان، تحقیق در توتیسم، نشر میراث ملل، چاپ اول ۱۳۷۳

۲۵- هیس، هر. ر.، تاریخ مردم شناسی، ابوالقاسم طاهری - انتشارات ابن سینا چاپ اول ۱۳۴۰.

۲۶- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷.

۲۷- گروه آموزشی جغرافیا- جغرافیای استان زنجان، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران، سال انتشار، ۱۳۷۸.

۲۹- آقا محمدی، محمد ابهر گذری و نظری، انتشارات زنگان، چاپ دوم ۱۳۷۷.

۳۰- امام علی (ع) نهج البلاغه، ترجمه مصطفی زمانی، انتشارات نبوی چاپ هشت، ۱۳۷۵.

۳۱- زمرشیدی، حین، طاق و قوس در معماری ایران، تهران، انتشارات کیهان چاپ دوم ۱۳۷۳.

۳۲- توسلی - غلامعباس - نظریه‌های جامعه شناسی - انتشارات سمت - چاپ دوم پائیز ۱۳۷۰.